

https://doi.org/10.31516/2410-5325.066.20

УДК 78.071.1(477)Польський(045)

І. І. Польська, доктор мистецтвознавства, професор, Харківська державна академія культури, м. Харків

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ І. С. ПОЛЬСЬКОГО (ДО 95-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МИТЦЯ)¹

Висвітлено життєвий шлях та творчу діяльність відомого українського композитора, вченого-музикознавця і культурного діяча, професора Харківської державної академії культури І. С. Польського (1924–2001). Реконструйовано біографію митця та окреслено її основні етапи. Надано загальну характеристику композиторської творчості І. С. Польського, виявлено її провідні жанрові та тематичні сфери. Охарактеризовано наукову спадщину вченого та розкрито її основні дослідницькі напрями. Зазначено імена багатьох відомих діячів мистецтва, науки та культури — репрезентантів творчої і наукової школи І. С. Польського та випускників його класу. Визначено культуротворчу роль мистецької, наукової, педагогічної, громадської та культурно-просвітницької діяльності І. С. Польського.

Ключові слова: *І. С. Польський, композиторська творчість, наукова діяльність, музикознавство, етномузикологія.*

И. И. Польская, доктор искусствоведения, профессор, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

ЖИЗНЕННЫЙ ПУТЬ И ТВОРЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И. С. ПОЛЬСКОГО (К 95-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ МАСТЕРА)

Освещены жизненный путь и творческая деятельность известного украинского композитора, ученого-музыковеда и культурного деятеля, профессора Харьковской государственной академии культуры И. С. Польского (1924–2001). Реконструирована биография музыканта и очерчены ее основные этапы. Дана общая характеристика композиторского творчества И. С. Польского, выявлены его ведущие жанровые и тематические сферы. Охарактеризовано научное наследие ученого и раскрыты его основные исследовательские направления. Указаны имена многих известных деятелей искусства, науки и культуры — репрезентантов творческой и научной школы И. С. Польского и выпускников его класса. Определена культуротворческая роль художественной, научной, музыкально-педагогической, общественной и культурно-просветительской деятельности И. С. Польского.

Ключевые слова: *И. С. Польский, композиторское творчество, научная деятельность, музыковедение, этномузыкалогия.*

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

I. I. Polska, Doctor of Art Criticism, Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

THE LIFE WAY AND OEUVRE OF I. S. POLSKIY (ON THE OCCASION OF THE 95TH ANNIVERSARY OF THE ARTIST'S BIRTHDAY)

The aim of the article is to highlight the main milestones of I. S. Polskiy's creative biography and to give a general description of his artistic and scientific activity.

Research methodology. The article is based on the integrative approach, proceeding from a combination of general scientific (phenomenological, historical, system, biographical) and special art criticism methods and approaches.

Novelty. In August 2019, 95 years have passed since the birth of the well-known Ukrainian composer and musicologist, a member of the Union of Composers of the USSR and the National Union of Composers of Ukraine, a scientist-folklorist and public figure, a professor at the Kharkov State Academy of Culture Ilya Polskiy (1924-2001). The multifaceted work of this talented artist has covered almost all genres of music art. At the same time I. S. Polskiy was a prominent scientist, one of the founders of the Kharkiv School of Ethnomusicology, who devoted many years of his life to the study of fundamental problems of the theory of Slavic music folklore and their artistic reflection in art. However, despite the significant artistic and scientific importance of the artist's creative achievements and the importance of his cultural role in the development of music culture of the second half of the twentieth century, scientific issues related to the study of I. Polskiy's creative heritage are still insufficiently studied in Ukrainian musicology. This is what determines the relevance and scientific novelty of the proposed article, which highlights the main milestones of the artist's biography and gives an overview of his work.

Results. For many decades, the name of I. S. Polskiy enjoys well-deserved respect and authority in the creative and scientific circles, national and foreign. It is no coincidence that the achievements of this scientist, composer and public figure have been recognized not only in our country but also at the international level. In 1999, the American Biographical Institute recognized I. S. Polskiy as "Person of the Year" in the nomination "Outstanding Scientists of the World". Throughout his life, I. S. Polskiy conducted significant creative, scientific, pedagogical, music and journalistic, educational and public activities. One of Kharkiv's outstanding music theorists, I. S. Polsky has created a powerful scientific and creative school. Its representatives are hundreds of workers of science, culture and art, including well-known Ukrainian and Russian composers, scientists and artists, performers and musicologists, teachers and professors establishments of all levels. I. Polskiy is the author of numerous musicological studies published in Ukraine, Russia, Belarus, Moldova. One of the founders of the Kharkiv School of Ethnomusicology, Ilya Polskiy grew up a whole scientific school of musicologists-folklorists, which was established at the Kharkiv State Academy of Culture and at the Kharkiv Branch of the Union of Composers of Ukraine. His scientific concept has many followers working in higher educational and research institutions of culture and art of Ukraine, Russia, Belarus, Moldova and others. The composer's creative heritage

includes many works of different genres, among them — 6 operas (“Terem-teremok”, which bypassed the scenes of almost all opera theaters of the USSR and became the most visited Soviet opera for children, still retaining its popularity; “The Area between Seven Rivers”, “Heroes of Brest”, “Silent Forest, or Favorite”, “Bravo, Tailor!”, “People, Don’t Forget!”, 2 Ballets (“The Snowdrop” and “The Red Carnation”), 4 Symphonies, Symphony, 4 Cantates, 9 instrumental concerts, 6 instrumental sonatas, 2 string quartets, 5 suites, overtures, chamber-instrumental and vocal ensembles, piano or plays, choirs, songs, music for drama performances and others. A reputable scholar and musician, I. Polskiy has been a regular participant in numerous international, all-union and republican scientific conferences and symposia in Ukraine, Russia, Belarus, Moldova. I. Polskiy has initiated and organized many international and regional cultural, artistic and scientific projects.

The practical significance. The theoretical findings of the article can be applied for the developing of the issues of the Ukrainian Music Culture of the second part of 20th century in the musicological issues (first of all, for the reflection of the issues of personalities and oeuvre of Ukrainian composers, also as the issues of ethnomusicology and the history of Kharkiv Music Art). The material in this article can be used in the educational research, in particular, in the academic courses «The History of Ukrainian Music», «Seminar of Modern Music», «Methodology of the Theoretical Musicology», «The Ethnomusicology», etc.

Keywords: *I. S. Polskiy, composer's oeuvre, scientific activity, musicology, ethnomusicology.*

Постановка проблеми. Важливим завданням сучасної музичної науки є збереження та глибоке теоретичне осмислення творчої та наукової спадщини видатних музикантів — композиторів, виконавців, учених-музикологів. Одним із таких митців є відомий український композитор і музикознавець, член Спілки композиторів СРСР і Національної Спілки композиторів України, фольклорист, педагог і громадський діяч, професор Харківської державної академії культури Ілля Самойлович Польський (18 серпня 1924 р. — 16 серпня 2001 р.) — талановитий художник, багатогранна творчість якого охоплювала практично всі жанри музичного мистецтва, та видатний учений, один із фундаторів харківської школи етномузикології, який багато років свого життя присвятив вивченню фундаментальних проблем теорії слов’янського музичного фольклору та їхньому художньому відображенню у мистецтві. У серпні 2019 р. виповнилося 95 років з дня його народження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам творчої біографії та мистецької діяльності І. С. Польського присвячено чимало публікацій у багатьох інформаційно-довідкових, енциклопедичних та наукових виданнях. До перших двох напрямів належать насамперед статті в Музичній енциклопедії, Музичній енциклопедії України, Єврейській енциклопедії, музично-енциклопедичних словниках,

численних довідниках Спілки композиторів України та СРСР, біографічному довіднику «Радянські композитори», Оперному словнику тощо. У музикознавчій літературі існує чимало наукових розвідок, в яких розглядається мистецький та науковий доробок композитора й ученого. Серед них слід особливо відзначити дисертації Г. Бреславець, М. Калашник, О. Кузьміної, монографію та брошури М. Калашник, магістерську роботу А. Беленко, статті М. Бевз, Г. Бреславець, В. Галкіна, Г. Ганзбурга, І. Гулеско, О. Козак, М. Калашник, П. Калашника, Ю. Калачева, О. Кононової, М. Народецької, Н. Некрасової, В. Осадчої, Н. Очеретовської, Г. Смаглій, А. Терещенко, Н. Тишко та ін. Низку публікацій, присвячених творчій діяльності І. С. Польського, створено також донькою митця — авторкою цієї статті.

Утім, усупереч значній художній і науковій вагомості творчого доробку митця та значущості його культуротворчої ролі в розвитку музичної культури другої половини ХХ ст., дослідницька проблематика, пов'язана з багатостороннім вивченням мистецької та наукової спадщини І. С. Польського, феноменологічним висвітленням його творчої постаті та культуротворчої ролі, дотепер є недостатньо простудійованою та репрезентованою в українському музикознавстві. Саме цим зумовлені актуальність і наукова новизна пропонованої статті, у якій висвітлюються основні віхи творчої біографії митця та надається загальний огляд його діяльності.

Мета статті — висвітлити основні віхи творчої біографії І. С. Польського та надати загальну характеристику його мистецької та наукової діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ілля Самійлович Польський народився 18 серпня 1924 р. в м. Звенигородка Київської (зараз Черкаської) обл. Батьки майбутнього композитора належали до місцевої інтелігенції (обидва були лікарями-стоматологами), любили й розуміли музику, до якої особливо була схильна мати хлопчика, котра добре грала на мандоліні та скрипці. Нотну грамоту Ілля опанував самостійно, підглядаючи за заняттями своєї старшої сестри Тілі¹. У 1928 р. сім'я переїхала до м. Острогоськ Воронежської області (у зв'язку з переведенням туди на роботу батька майбутнього композитора — Самуїла Григоровича). Саме там маленький Ілля починає серйозно вчитися гри на фортепіано, при цьому йому пощастило з першим педагогом, яким стала Агнеса Ростовцева — учениця відомого російського композитора

1 Етіль Самойловна Польська (1919-2011) — відомий харківський теоретик-музикознавець, яка впродовж майже 30 років очолювала історико-теоретичне відділення Харківського музичного училища. З кінця 1970-х років жила в США. Серед її вихованців — велика кількість авторитетних українських, російських та інших музикознавців.

В. Ребікова. Уже в дитинстві виявилися й композиторські здібності І. Польського, який у шестилітньому віці написав свій перший авторський твір — фортепіанні варіації на тему романсу О. Варламова «Червоний сарафан». З 1934 р. сім'я Польських переїжджає до Харкова, де майбутній композитор навчається в середній школі №1 (де через свої здібності та широку ерудицію згодом отримує серед друзів прізвисько «Професор») та у відомій на той час музичній студії при Харківському Будинку Лікаря. У 1937 р. Ілля Польський був прийнятий до Особливої групи обдарованих дітей (тепер — Харківська середня спеціальна музична школа-інтернат), яка в 1936 р. відкрилася при Харківській Державній Консерваторії. У 1939 р., паралельно з навчанням у загальноосвітній школі, молодий музикант вступив на 3-й курс історико-теоретичного відділення Харківського музичного училища (клас відомого українського композитора та музикознавця-теоретика О. О. Жука¹), яке блискуче закінчив у 1941 р. за спеціальністю «теоретик-музикознавець». У червні 1941 р. Ілля Польський був прийнятий до Харківської Державної Консерваторії на теоретико-композиторський факультет.

Утім, навчатися там йому довелося не скоро: 22 червня 1941 р. почалася війна. Улітку 1941 р. Ілля стає бійцем народного ополчення, яке захищало Харків; у вересні був евакуйований разом зі своєю сім'єю до м. Коканд (Узбекистан). Під час війни добровольцем пішов на фронт. У 1942–1943 рр. закінчив Харківське Воєнно-авіаційне училище зв'язку, евакуйоване до Коканду, отримавши спеціальність «командир взводу ЗОС» та звання молодшого лейтенанта. І. Польський воював на Волховському, Карельському, Ленінградському, 3-му Прибалтійському фронтах; у 1943–1945 рр. був командиром взводу радіо- та світломаєків і радіопеленгаторів (зокрема забезпечував функціонування легендарної Дороги життя та визволення Ленінграду), потім обіймав посади оперативного чергового штабу 14-ї Повітряної армії та офіцера резерву Ставки Верховного Головнокомандувача.

Демобілізувавшись у грудні 1945 р., І. Польський з січня 1946 р. відновлюється в Харківській Державній Консерваторії на теоретико-композиторському факультеті, який закінчує в 1949 р. за двома спеціальностями: «композитор» (за класом видатного музиканта проф. Д. Л. Клебанова, котрого саме Ілля з великим трудом умовив зайнятися педагогічною діяльністю, ставши його першим випускником) та «музикознавець» (за класом відомого вченого-музиколога проф. М. Д. Тица). З 1947 по 1962 рр. І. С. Польський викладав музично-теоретичні дисципліни на історико-теоретичному відділенні Харківського музичного

1 Саме О. О. Жук через багато років — на початку 1960-х — став фундатором кафедри теорії музики та фортепіано Харківського державного інституту культури та ініціатором запрошення І. С. Польського до викладання в цьому закладі.

училища, а також (паралельно з цим) у музичних школах Харкова, у Харківському Гірничому Інституті тощо. З 1950 по 1953 рр. внаслідок фронтової травми хребта він отримав інвалідність, тяжко хворів, був прикутий до гіпсового ліжка. Утім, усупереч несприятливим прогнозам лікарів, І. С. Польський завдяки своїм волі та цілеспрямованості спромігся відновити активну творчу і педагогічну діяльність (зокрема за підтримки Д. Д. Шостаковича).

З 1951 І. С. Польський стає членом Спілки Радянських композиторів та Національної Спілки композиторів України. Як делегат мистець брав участь у роботі багатьох з'їздів і пленумів Спілки композиторів УРСР, СРСР, Білоруської РСР. У різні роки він неодноразово обіймав посади голови Правління Музфонду Харківського відділення Спілки композиторів України (з 1960 р.), голови Музфонду ХВСКУ, члена Правління Музфонду УРСР, заступника голови Ревізійної комісії ХВСКУ, голови Ревізійної комісії ХВСКУ тощо. Протягом багатьох років І. С. Польський очолював створену за його ініціативи секцію фольклору Харківського відділення Спілки композиторів України, був керівником Белгородської обласної організації композиторів-аматорів (з 1979 р.), постійно консулював творчі об'єднання композиторів-аматорів Полтави, Донецька, Луцька, Хмельницького, Дубно тощо.

З 1962 р. й до кінця життя І. С. Польський працював у Харківському державному інституті культури (зараз — Харківська державна академія культури) на посадах викладача (з 1962 р.), старшого викладача (з 1966 р.), доцента (з 1972 р.) кафедри теорії музики та фортепіано (з 1977 р. — кафедра теорії та історії музики), завідувача кафедри теорії музики та фортепіано (1969–1977 рр.), професора (1991 р.), завідувача створеної за його ініціативи кафедри українського народного хору та музичного фольклору (1991–1993 рр.), професора кафедри українського народного хору та музичного фольклору (1993–2001 р). У 1996–1998 рр. він також був науковим консультантом Белгородського університету.

У 1978 р. І. С. Польський захистив кандидатську дисертацію «Колядні цикли на Україні та в Білорусії» у Ленінградському державному інституті театру, музики та кінематографії (науковий керівник — видатний учений І. Й. Земцовський), яка стала значним внеском до розвитку сучасної музичної науки та заклала основи становлення харківської школи етномузикології. У 1987 р. вчений отримав наукове звання «доцент», у 1992 р. — «професор». І. С. Польський був незмінним членом президії Харківського відділення Міжнародної асоціації білорусистів. Він також є засновником лабораторії фольклору та етнографії Слобідської України.

Протягом усього свого життя І. С. Польський вів значну творчу, наукову, педагогічну, музично-публіцистичну, просвітницьку і громадську діяльність. У своїй статті, присвяченій 10-й річниці від дня смерті І. С. Польського, харківський музикознавець проф. О. І. Козак слушно зазначає: «Творча спадщина Іллі Самойловича Польського широка та багатогранна: відомий композитор, блискучий викладач і реформатор системи вищої освіти, крупний вчений-фольклорист Слобожанщини — кожен з напрямків його зусиль був успішним і продуктивним» (2012, с. 335), особливо наголошуючи на тому, що він «був і залишається знаковою постаттю харківської композиторської школи середини — другої пол. ХХ ст.» (2012, с. 336).

Один із видатних харківських музикознавців-теоретиків, І. С. Польський створив потужну наукову і творчу школу, до якої належать сотні працівників науки, культури і мистецтва, серед яких — відомі українські, російські, білоруські композитори, учені і артисти, музиканти-виконавці і музикознавці, викладачі і професори навчальних закладів усіх рівнів. Серед них — народні артисти СРСР Ю. Богатиков, Є. Мірошніченко, Н. Ткаченко, народні артисти РФ та України В. Барсов, В. Третьак, І. Веретенников, В. Щербаков, В. Зубрич, заслужені діячі мистецтв України, Росії та Молдови професори Г. Абаджан, Ю. Алжнев, В. Куценко, В. Курисько, М. Міхлін, О. Петросян, В. Проценко, В. Руттер, В. Шувалов, заслужені працівники культури України професори Є. Бортник, проф. В. Ірха, В. Казимирко, А. Мартинюк, І. Решетняк, заслужений діяч мистецтв Киргизії Б. Феферман, доктор мистецтвознавства, професор Харківської державної академії культури І. Польська та ін. Випускниками І. С. Польського є такі відомі українські діячі мистецтва, науки та культури, як ректор Харківської державної академії культури, заслужений діяч мистецтв України, доктор історичних наук, дійсний член Академії мистецтв України В. М. Шейко, ректор Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського, доктор мистецтвознавства, професор В. І. Рожок, директор Харківського академічного театру опери та балету імені М. В. Лисенка Г. Селіхов та багато-багато інших (Терещенко, 2016, с. 343).

Численні музикознавчі праці І. С. Польського опубліковано в Україні, Росії, Білорусі, Молдові. Головною науковою «спеціальністю» Іллі Самойловича стала слов'янська етномузикологія, а провідною сферою наукових інтересів — східнослов'янська зимова календарна обрядовість, дослідженню якої присвячена його дисертація: цикли «Колядні цикли на Україні та у Білорусії» та цілий ряд книг і статей («Художні особливості ігрових циклів колядної пісенності на Україні та у Білорусії», «Про використання традиції колядної обрядовості»,

«Сучасні обряди на Україні та у Білорусії», «Волочєбні пісні на Україні та у Білорусії», «Супровідні пісні колядного типу», «Оновлення колядних циклів в музичному побуті молоді України та Білорусії», «Пісня на Новий рік», «Про нові функції традиційного фольклору», «Традиційний фольклор та естетичне формування молоді (харківський досвід)», «До проблеми автохтонності волочєбних пісень та обрядовості», «Волочєбні пісні — чиї вони?», «Специфіка фольклору україно-російського порубіжжя», «Специфіка фольклору Белгородщини», «Риндзівки — реліктові українські новорічні обрядові пісні», «Аграрна магія в українських календарних піснях», «Жіночі образи в колядних піснях» та ін.), підручники «Теорія музики в ракурсі фольклоризму» і «Гармонія в ракурсі фольклоризму» тощо (Польская, 2014, с. 143).

За словами проф. І. І. Гулеско, «І. С. Польський був видатним ученим в області не лише українського, але і ширше — слов'янського фольклору, етнофольклористом від Бога, як зараз модно говорити. Як учений-фольклорист, він завжди мислив в цілісній системі “фольклор — фольклоризм”, а не тільки у рамках регіональних інтересів. Він був автором ряду значних наукових праць, а також підручників по музичному фольклору, етномузикології проблемного плану, відмічених широтою наукового погляду на процеси, що відбуваються у фольклорі як системі — невід'ємній частині культури сучасності» (2002, с. 213).

Один із фундаторів харківської школи етномузикології, Ілля Самійлович Польський виховав цілу наукову школу музикознавців-фольклористів, що сформувалася в Харківській державній академії культури і при Харківському відділенні Спілки композиторів України. «Його наукова концепція має багато послідовників, котрі працюють у вищих навчальних і науково-дослідних установах культури і мистецтва України, Росії, Білорусії, Молдови тощо» (Терещенко, 2016, с. 344). Серед його послідовників багато відомих українських етномузикологів, зокрема — заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства, професор Харківської державної академії культури В. М. Осадча, кандидат мистецтвознавства, доцент ХДАК А. В. Гуріна, член Національної Спілки композиторів України, доцент Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського Л. І. Новікова та багато інших.

Етномузикологічні науково-творчі устремління Іллі Самійловича наклали яскравий відбиток не лише на його дослідження в галузі музичної фольклористики, а й на значну частину його праць в інших музикознавчих сферах — особливо у сфері методології сучасної вузівської музично-музикологічної освіти та музичної публіцистики (Польская, 2014, с. 144).

Авторитетний учений і музикант, І. С. Польський постійно брав участь у численних міжнародних, всесоюзних і республіканських наукових конференціях і симпозіумах в Україні, Росії, Білорусі, Молдові. Як згадує І. І. Гулеско, «хто пережив ці моменти спілкування, атмосфери справжньої дискусії, де він як учений-методолог проявляв таку глибину знання проблем, той ніколи цього не забуде. Його ради приводили учених до нових “поворотів” у їх працях, до оригінальних висновків» (2002, с. 213). І. С. Польський став ініціатором та організатором багатьох міжнародних і регіональних культурних, мистецьких і наукових проєктів. Серед них особливе місце посідає проведення ним першої за радянські часи всесоюзної науково-творчої конференції, присвяченої Гнату Хоткевичу (Харків, 1988), яка відродила з небуття ім'я цього митця.

Життя звело І. С. Польського з багатьма видатними людьми епохи. У його архіві зберігаються листи Д. Д. Шостаковича, С. Я. Маршака, книги з дарчими надписами Н. І. Сац та ін. Багаторічна тісна дружба пов'язувала Іллю Самойловича з такими видатними діячами мистецтва і культури, як композитор і диригент Г. Юдін, музикознавець, професор Ленінградської консерваторії М. Михайлов, диригент, народний артист Росії В. Барсов, композитор і піаністка В. Жубинська, фундатор і багаторічний керівник Державного народного хору Білорусії Г. Цитович, співак, народний артист СРСР М. Манойло, вчені-етномузикологи доктори мистецтвознавства І. Земцовський і І. Мацієвський, композитор Г. Цицалюк, поети Б. Слуцький, І. Муратов, Ю. Герасименко, режисер і театрознавець А. Б. Скибневський, літературознавець Й. Я. Волісон та багато інших (Польская, 2014, с. 145).

Творча спадщина композитора налічує безліч творів різних жанрів, серед яких — 6 опер («Терем-геремок», що обійшов сцени майже усіх оперних театрів СРСР і став найвідвідуванішою радянською оперою для дітей, що досі зберігає свою популярність; «Семиріччя», «Герої Бреста», «Тихий ліс, або Улюбленчик», «Браво, Кравчику!», «Не забудьте, люди!»), 2 балети («Пролісок» та «Червона гвоздика»), 4 симфонії, Симфоніста, 4 кантати, 9 інструментальних концертів, 6 сонат, 2 струнні квартети, 5 сюїт, увертюри, камерно-інструментальні і вокальні ансамблі, фортепіанні п'єси, хори, пісні, музика до драматичних спектаклів та ін. Слід зазначити, що І. С. Польський є лауреатом республіканського конкурсу композиторів (1983).

Провідними у творчості І. С. Польського стали військова тема (вона ж тема пам'яті) і тема дружби — дружби народів і людської дружби, що багато в чому перегукується з нею, — що допомагає здолати будь-які випробування. Темі пам'яті, зокрема, присвячені такі твори митця, як

опери «Герої Бресту» (1965) та «Не забудьте, люди!» (1991), симфонії № 1 «Зарослий окоп» (1974) та № 3 «Під Ленінградом» (1986, на вірші ленінградських поетів), Сонати для фортепіано № 2 (1983) та № 3 (1986), Соната для віолончелі та фортепіано (1978), вокальні твори тощо. З темою дружби народів і єдності їхніх культур тісно пов'язана і характерна для композитора етномузикологічна компонента, що знаходить відображення в оригінальній авторській реконструкції фольклорних образів, мотивів і ритмоінтонацій різнонаціонального (насамперед східнослов'янського) фольклору. Ідея духовної спільності різних національних культур стала основою багатьох найзначніших творів композитора — фортепіанного циклу «24 колядки» (1981–1988, вид. 1990), Концерту № 2 для фортепіано з оркестром (1982), Сонати для віолончелі і фортепіано (1978) та ін. Тема дружби народів втілюється, зокрема, у таких творах композитора, як Скрипковий концерт, присвячений 300-річчю «возз'єднання» України з Росією (1953), опера «Семиріччя», що висвітлює бойове братерство українців та киргизів (1959), оркестрова сюїта «Дорогами братерства» (1985), кантата «Брати-сусіди» (1982), а також численні твори, пов'язані з історією і музичною культурою України, Білорусії, Киргизії.

І. С. Польський завжди багато сил і часу приділяв громадській та культурно-просвітній діяльності. Він постійно очолював журі різноманітних мистецьких фестивалів та оглядів, був членом декількох художніх рад, членом Харківської обласної Ради з нових обрядів, членом Художньої ради Комісії з традицій, свят та обрядів Харківської обласної Ради народних депутатів, Харківської обласної ради з питань сім'ї та шлюбу (1981–1985), консультантом відділів РАГС Харківського міськвиконкому та Харківського облвиконкому з питань музичного оформлення Палаців одруження та новонароджених. У 1974 р. за багаторічну сумлінну працю з підготовки кадрів у галузі мистецтва і культури, активну громадську діяльність Наказом Міністра культури УРСР митець був нагороджений іменним годинником з фонду Міністра. У 1983 р. за заслуги в розвитку та пропаганді українського музичного мистецтва і у зв'язку з 40-річчям битви за Дніпро, звільненням Києва від німецько-фашистських загарбників він був нагороджений Почесною Грамотою Міністра культури Української РСР та Голови Українського республіканського комітету профспілки працівників культури. У 1984 р. за багаторічну сумлінну працю з підготовки кадрів для культурно-освітніх установ республіки, активну громадську роботу, а також у зв'язку з 60-річчям Наказом Міністра культури УРСР він був премійований грошовою премією з фонду Міністра. У різні роки І. С. Польський був нагороджений Почесними грамотами Міністерства культури УРСР.

Митець був відзначений багатьма урядовими нагородами, серед яких: орден Вітчизняної війни II ступеня, 15 медалей, почесні знаки тощо.

Ім'я І. С. Польського впродовж багатьох десятиліть користується заслуженою повагою і авторитетом у творчих і наукових колах — вітчизняних та зарубіжних. І не випадково заслуги цього вченого, композитора і музично-громадського діяча отримали визнання не тільки в Україні, а й на міжнародному рівні. У 1999 р. Американським біографічним інститутом І. С. Польський був визнаний «Людиною року» в номінації «Видатні вчені світу» (Терещенко, 2016, с. 343).

Висновки. Композитор та вчений І. С. Польський є однією з яскравих творчих особистостей, які репрезентують музичне мистецтво, науку та культуру України другої пол. ХХ ст. Він став очільником потужної мистецької та наукової школи, одним з фундаторів харківської школи етномузикології. Творча спадщина композитора є значною та багатогранною.

Багатовекторна та плідна творча діяльність митця нерозривно пов'язана з історичним розвитком музичної культури Харкова, в якому пройшла більша частина його життя. Утім, І. С. Польський постійно жив у широкому культурному просторі, маючи міцні творчі взаємозв'язки з музикантами та науковцями далеко за межами України. Тож закономірним є міжнародне визнання його наукового та композиторського доробку та зростаюче звернення до них у наш час. І 95-річний ювілей з дня народження І. С. Польського може стати певним поштовхом до подальшого поглибленого вивчення його творчої постаті і мистецько-наукової спадщини.

Важливими **перспективами подальших наукових розвідок** у цьому проблемному полі є ґрунтовне дослідження окремих аспектів мистецької, наукової, педагогічної та культуротворчої діяльності І. С. Польського, зокрема різних жанрових сфер його композиторської творчості (оперної, симфонічної, концертної, камерно-ансамблевої, фортепіанної, хорової, вокальної тощо), музично-теоретичної спадщини (насамперед основних концептуальних положень етномузикологічного доробку), а також створення фундаментальних праць, присвячених всесторонньому висвітленню особистості митця, його творчої постаті та її значенню в контексті музичної культури.

Список посилань

- Гулеско, І. І. (2002). Спогади про митця. *Культура України: Збірник наукових праць*. Вип. 10, с. 212–217. Харків. Харківська державна академія культури.
- Козак, О. (2012). Феномен харківського композитора: І. С. Польський. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: Збірник*

наукових статей. Вип. 35, с. 335–345. Професія «музикант» у часо-просторі: історично-культурні метаморфози. Харків: Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського.

- Польская, И. И. (2014). Белорусская музыкальная культура в жизни и творчестве композитора И. С. Польского. *Музычная культура Беларусі і свету ў навуковым асэнсаванні: Навуковыя працы Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі*. Вып. 31, с. 140–148. Серыя 1, Беларуская музычная культура. Мінск: Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі.
- Терещенко, А. (2016). Польський Ілля Самуїлович. *Українська музична енциклопедія* (Т. 5, стб. 343–346). Київ: Національна Академія наук України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського.

References

- Gulesko, I. I. (2002). Memories of the Artist. *The Culture of Ukraine: Collection of scientific works. Issue 10*, pp. 212–217. Kharkiv. Kharkiv State Academy of Culture. [in Ukrainian].
- Kozak, O. (2012). The phenomenon of the Kharkiv composer: I. S. Polsky. *Problems of interaction between art, pedagogy and theory and practice of education: Collection of scientific articles. Issue 35*, pp. 335–345. *The profession of "musician" in the temporal space: historical and cultural metamorphoses*. Kharkiv: Kharkiv National I. P. Kotlyarevsky University of Arts. [in Ukrainian].
- Polskaya, I. I. (2014). Belarusian music culture in the life and creative work of the composer I. S. Polskiy. *Music Culture of Belarus and the World in Scientific Understanding: Scientific Works of the Belarusian State Academy of Music. Issue 31*, pp. 140–148. Series 1, Belarusian Music Culture. Minsk: Belarusian State Academy of Music. [in Russian].
- Tereshchenko, A. (2016). Polsky Illia Samuilovych. *The Ukrainian Music Encyclopedia (Vol. 5, columns 343–346)*. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine, M. T. Rylsky Institute of Art, Folklore and Ethnology. [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 8.08.2019 р.